մար, պէտք կ'զգանք ուղիղ ձեւը ցոյց տալ: «Կը սկսի»ն բոլորովին անիմաստ է, որովհետեւ սկսիլ բայը, արդէն իր մէջ «ը» տառը կը պարունակէ, որ թէեւ չի գրուիր սակայն կը հնչուի: Արդ երբ «կը սկսի» գրենք պէտք է որ «կը ըսկսի» կարդանք: Ինչ որ նմանաձայն երկու ձայնաւորներու հանդիպումը ըլլալով խիստ անախորժ կը հնչէ մեր ականջին: Այսինքն Ֆրանսացւոց « **hiatus** » կոչածը կը պատահի: Պարզան նոյն է միւս բոլոր բայերուն համար:

Ուստի կը յուսանք թէ յետին մտքէ չունեցողները եւ ողջախոհ անձերը, այսուհետեւ այս ամէնէն նախնական սխալը չեն գործեր:

ԳԻՄ ՄԷՆ ԲԷՆ »

Նախ մեր խնդակցութիւնը ակնարկուած Ֆրանսահայ թերթին (անունը կը պակսի) խմբագրին՝ որ բարի գործ մը կատարած է, ուսկից դժբախտաբար գիմացինը ոչ միայն չէ օգտուած կամ զգաստացած, այլ մանաւանդ թէ յամառած է իր սխալին վրայ:

Երկրորդ՝ պիտի նկատենք որ մեր ծածկանուն բարեկամը քերականութեան բարեկամ չըլլալով՝ ծածկանունն անգամ չէ կրցած ուղիղ գրել:

Այդպէս չէ, բարեկամ: Հաճեցէք գրել ԳԻՄ ՄԵՆ ԲԵՆ: Համոզուելու համար՝ դիմեցէք Հայկազեանին որ չատ մը օրինակներով պիտի զոհացնէ Ձեզ: Հ. Աբսէն Ղազիկեան երկար գրած ու փաստած է հմտօրէն ուղիղ ձեւը (տե՛ս «Մի՛ գրէք, այլ գրեցէք». 1932, էջ 7–9). ուր պիտի տեսնէք օրինակներ չարած Թրակացիէն, Շնորհալիէն, Բագրատունիէն եւն.: Մենք կրնանք աւելցընել՝ Զախչախեանէն, Այտընեանէն, Աճառեանէն, Մալխասեանէն եւն. եւն. ամէնուն քով ուղիղ ձեւով է՝ բեն, կեն, մեն:

Անցնինք հիմա մեր կարեւոր հարցին: Նախ մեզի փաստեր պիտի ընծայէ մեր մայր լեզուն, եւ յետոյ այլեւս ընդհանրացած սովորութիւնը կամ օրէնքը թէ՝ պէտք է գրենք կը սկսի, կը զգայ եւ ոչ թէ կ'սկսի, կ'զգայ:

Գրաբարի մէջ ունինք

ի զբաղանս, ի զբօսանս, ի զգաստութիւն, ի զգօնութիւն, ի սկզբան, ի սկզբանէ, ի սպանդ, ի սպառ, ի սպաս, ի ստացուած, ի սփոփանս, ի սքանչացումն: Կը կարդանք իզբաղանս, իզբօսանս, իզգաստութիւն, իսկզբան, իսկզբանէ, իսպանդ, իսպառ, իսպաս, իստացուած, իսփոփանս, իսքանչացումն

եւ ոչ ի ըզգաստութիւն, ի ըսպանդ, ի ըսպառ, ի ըսփիւռ: Այնպէս որ եթէ ը–ը հնչուէր, այն ատեն ստիպուած պիտի ըլլայինք ըսել՝ յզբօսանս, յսպառ, յսփիւռս եւն., հակառակ սովորութեան:

Ունինք դարձեալ հետեւեալ ձեւերը.

մտազբաղ, բռնազբօս, համազգեաց, հեռազգած, հայրասպան, շնչասպառ, աւելաստաց, դիւրասփոփ, մեծասքանչ, թեւասքօղ: Զենք կարդար մտաբզբաղ, բռնաբզբօս, համաբզգեաց, հեռաբզգած, հայրաբսպան, շնչաբսպառ, աւելաբստաց. դիւրաբսփոփ, մեծաբսքանչ, թեւաբսքօղ:

Ցիշուած բոլոր օրինակները կը ցուցնեն թէ երբ զբ, զգ, սկ, ստ, սփ, սք եւն. զոյգերով սկսող գոյականներուն կամ բայածականներուն առջեւ ձայնաւոր մը կը հանդիպի, օր. ի սպաս, հայրասպան, ղ եւ ս զրերէն առաջ հնչուող ը գիրը կը սղուի. ուստի կ'ըսենք ի սպաս, ի ստուգութիւն եւն. եւ ոչ թէ ի ըսպաս, ի ըստուգութիւն եւն. նոյնպէս ալ, ուրեմն, երբ ունինք

զբաղիմ, զգամ, սպասեմ, ստանամ, սփոփեմ, սքողեմ, կ'ընենք կը զբաղիմ, կը զգամ, կը սպասեմ, կը ստանամ, կը սփոփեմ, կը սքողեմ, եւ կը կարդանք կըզբաղիմ, կըզգամ, կըսպասեմ, կըստանամ, կըսփոփեմ, կըսքողեմ:

Եւ եթէ մեր Գիմ Մեն Բեն բարեկամը հետեւի լաւագոյն գրողներուն՝ պիտի տեսնէ որ անոնք մեր ըսածին համեմատ կը գրեն:

Այսպէս սորվեցուցած են եռաբսէնները (Հ. Արսէն Բագրատունի, Հ. Արսէն Այտընեան, Հ. Արսէն Ղազիկեան):

Առաւելագոյն լուսաբանութեան համար մեր Գիմ Մեն Բեն–ը կը գրկենք կարդալ նոյն Հ. Ա. Ղազիկեանի «Մի՛ գրէք··· այլ գրեցէք»ը ուր մեր ըսածները չատ աւելի յստակօրէն եւ հմտութեամբ կը պարզէ նա, մէջ բերելով բազմաթիւ օրինակներ. (Տե՛ս անդ, էջ 166):

Հոն, անցողաբար տրուած օրինակէ մ'ալ օգտուելով (մի սկսիր կարդա՛ միսկըսիր) կրնանք աւելցնել թէ՝ համեմատ մեր տուած օրէնքին գրելու ենք մի՛ զբաղիր, մի՛ զգար, մի՛ ստանար, մի՛ սփոփեր. կարդալով մի՛զբաղիր, մի՛զգար, մի՛ստանար, մի՛սփոփեր, եւ ոչ թէ մի՛ ըզբաղիր, մի՛ ըստանար, եւ ոչ ալ մ'զգար, մ'սփոփեր:

Եզրակացնելով պիտի ըսենք մեր ԳԻՄ ՄԵՆ ԲԵՆ բարեկամին, իրեն դարձնելով իր նետած ձեռնոցը, բնականաբար մաքրած ու սրրած վրայի կեղտէն.

«Ուստի կը յուսանք թէ յետին միտք չունեցող եւ ողջախոհ ԳԻՄ ՄԵՆ ԲԵՆ, այսուհետեւ այս ամէնէն նախնական սխալը չի գործեր», այլ կը գրէ կը սկսի, կը զգայ, կը ստանայ, կը զբաղի:

Հ. ԵՂԻԱ ՓԷՋԻԿԵԱՆ

ՀԱՆԳԻՍՏ ՀՈԳԻՈՑ

Հ. ԲԵՆԻԿ Վ.ի ՇԱՄԱՆԱՃԵԱՆ

(1880–1952)

Անցնող տարին կրկին սուղով անցաւ Մխիթարեան Միաբանութեան համար:

Փետրուարի 25–ին մեզմէ անդարձ մեկնած էր ողբ. Հ. Ալեքսիս Վ. Ցովսէփեան, եւ ահա Նոյեմբերի 4–ին ալ անոր դասակից ու հասակակից մը՝ Հ. Բենիկ Վ. Շամանաճեան որ իր մահկանացուն կը կնքէր Կ. Պոլսի Բերայեան մեր վարժարանին մէջ:

Հանգուցեալը ծնած էր Գաղատիա 1880 տարւոյ Փետրուար 5–ին. մկրտութեան աւազանէն կոչուած Անտոն:

Տասնըչորս տարեկանին՝ 1894 Մայիս 3ին մուտք կը գործէր Ս. Ղազար՝ Մխիթարեան միաբանութեան որդիանալու, սրբազոյն կեանքի եւ իր ազգեան որդիանալու ջերմ փափաքով: 1898–ի 23 Յունուարին նորընծայութեան չրջանը կը սկսէր՝ ընտրելով Բենիկ անունը, եւ երկու տարի վերջ՝ 1900ի 27 Ապրիլին իր կրօնաւորական ուխտերը կը կատարէր առ յաւէտ Աստուծոյ ծառայութեան: 1899–էն արդէն սկսած էր իր բարձրագոյն ուսումները՝ խմաստասիրութիւնը, յետոյ աստուածաբանութիւն ի պատրաստութիւն քահանայութեան սուրբ աստիճանին, որուն արժանի կ'ըլլար իր քանի մը դասակիցներուն հետ 1902–ի 17 Օգոստոսին՝ Տիրամօր Վերափոխման, ընդունելով սուրբ ձեռնադրութիւնը Գերպ. Իգնատիոս Կիւրեղեան Արքեպս. Արրահօրէն:

Հազիւ քանի մը ամիսներ անցած էին՝ երբ ա-նոր հիւանդագին վիճակին ի դարման՝ Միաբանութեան Վարչութիւնը զինքը կը զրկէր Կ. Պոլիս օգափոխութեան, ուր կազդուրուած ապա կը լծուէր կրթական–դաստիարակչական ասպարէզին Քաղկեդոնի մեր վարժարանին մէջ՝ Հսկիչի եւ դասատուի պաշտօններով, որոնք տեւեցին մինչեւ 1908 եռանդուն գործունէութեամբ եւ աշխատասիրութեամբ, ինչպէս էին ցայտուն գծերը ազգացեալի նկարագրին:

Հ. Բենիկ Վ. ուսումնական կրթութեան հետ հետամուտ եղած է արծարծել յիշեալ վարժարանին մէջ՝ սէրը երաժշտութեան որուն յարմար ձիրքեր ունէր: Եւ այդ ուղղութեամբ նախաձեռնարկ եղած է կազմելու վարժարանին մէջ չեփորախումբ մը որ այն օրերուն մեծ անուն եւ համբաւ ունէր Կ. Պոլսի մէջ:

1908–ի Սահմանադրութեան հռչակումէն յետոյ Միաբանութեանս Վարչութիւնը Հ. Բենիկ Վ.ը կը փոխադրէ Բերայի վարժարանը, ուր կը կարդուի դարձեալ ուսուցիչ եւ միանգամայն մատակարար. ու այս վերջին պաշտօնին մէջ է որ երկար տարիներ եւ կարելի է ըսել մինչեւ իր մահը նա անդադար աշխատեցաւ:

Այդ ասպարէզի իր գործունէութիւնը արդիւնաւէտ եղաւ յատկապէս 1914–1918–ի մեծ պատերազմի տխուր չրջանին՝ Բերայի վարժարանին մէջ՝ ուր հաւաքուած էր նաեւ բազմութիւնը մեր Հայ-

ըերուն, եւ ինք էր զլուխը պարենաւորման շատ կարեւոր գործին, հայթայթելու ամենօրեայ սընունդը հուրէ ու սուրէ պրծած թանկագին կեանքեր պահելու:

Նոյնքան եւ աւելի ցայտուն եղաւ ողբացեալին գործունէութիւնը շնորհիւ իր եռանդին եւ ձեռներէցութեան՝ զինագադարի շրջանին (1918 Նոյեմբեր), երբ կոտորածէն փրկուած խլեակները բազմութեամբ կը խնուէին մեր Բերայեան վարժարանը, հրակէզ եղած ըլլալով Քաղկեդոնի գեղեցիկ կրթարանը:

Հայ սերունդի մտաղ հատակի բազմութիւն մ՝ալ կը խնամարկուէր Բենեդիկոս Ժե. Ս. Քահանայապետին հայրական սիրով հատատած որբանոցին մէջ՝ Քաղկեդոնի կողմերը. հոն ալ հասաւ Հ. Բենիկ Վ. եւ ամէն զուռ զարնելով՝ հայթայթեց առատօրէն հացը այդ թշուառ կամ ծնողազուրկ մանուկներուն, որոնք ապա բախը ունեցան Միաբանութեանս զոհողութիւններուն շնորհիւ Եւրոպա փոխադրուելու, նկատած քաղաքական շարժումները ու վտանգները: Եւ այդ մեծանշնորհեալները Վենետիկ, Միլան եւ այլուր ուսումի եւ արուեստներու շնորհիւ կրցան ապահովել իրենց ապագան եւ լաւագոյն յոյսերը դառնալ իրենց ազգին:

Թէեւ աշխոյժ եւ գործունեայ վարդապետը տարիներու բեռէն չէր վախնար, սակայն վերջին տարիներուն նա ուժգին յարձակում մը կրեր էր հաբարախտէն: Դարման եւ խնամք չափաւոր օգուտ մը կ՝ընէին: Անողոք ախտին յառաջխաղացումը տխուր հետեւանքներ բերաւ անոր: 1950 տարիէն սկսեր էր նուազիլ անոր աչքերուն լոյսը եւ հետզհետէ մարիլ: Ցաւագին ու անտանելի կը թուէր լոյսի զրկանքը, թէեւ ողբացեալը համակամ՝ ցուպը ձեռքին առաջնորդով կը շրջէր, մինչեւ որ դաժան հիւանդութիւնը օրէ օր անոր առողջութիւնն ալ քայքայելով բոլորովին զրեանեց. եւ նա ցաւատանջ, ինկած անկողին, համակամ կը համբերէր, յոյսերը երկինք եւ սիրտը իր հեռաւոր սիրելիներուն:

Իր կեանքի տխուր վերջալոյսին Մխիթարեան քաղցր բաժակ մը եղաւ իրեն համար հանդիսաւոր տօնախմբութիւնը իր քահանայական օծման 50-ամեակին Ս. Ղազարու մէջ, տարւոյս Օգոստոսի 17-ին, գժբախտաբար իր բացակայութեան:

Վանքէն ու հեռաւոր սիրելիներէ հեռագիր ու մագթողականներ պահ մը զինքը կը սփոփէին ու կը մատուցանէին հնարաւոր քաղցրութիւնն եւ մը-խիթարութիւնը անուշելու զառնութիւնը իր բաժակին՝ զոր կաթիլ կաթիլ կը խմէր՝ լաւագոյն կեանքի քաղցր յոյսով:

Նոյեմբեր 4-ին անոր հոգին ցաւերու մէջ սբրրուած կը թռչէր երկինք՝ ուր զինքը կը պասկէր վարձահատոյցը Քրիստոս:

Նոյեմբեր 6-ին կը կատարուէր յուղարկաւորութեան սգահանդէսը Բերայի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, ի ներկայութեան Պապական Նունցիոյին, Հայ կաթողիկէ հասարակութեան առաջնորդ Պօղոս Արքեպս. Քիրէճեանի, եւ մասնակցութեամբ կղերական ու աշխարհիկ բազմութեան մը եւ դանազան հաստատութեանց ներկայացուցիչներու, եւ կը տարուէր մարմինը Շիշլիի Կաթողիկէ Հայոց գերեզմանատունը՝ մեր Հայրերու սեփական բաժինը:

Քառասուն օր վերջ՝ ողբացեալ Հ. Բենիկ Վ.ին համար կը մատուցուէր հոգեհանգստեան սուրբ պատարագ մը նոյն ինքն Գերպ. Պ. Արքեպս. Քիրէճեանի կողմէ, որ հայրական սիրով ուզեց նը-ւիրագործել հանգուցեալին յիշատակը եւ սփոփել մեր սգաւոր Հայրերը:

Միաբանութեանս կողմէ խորին եւ ջերմ շնորհակալութիւններ յատկապէս Գերապայծառին՝ իր այնքան սիրոյն եւ զուրգուրանքին համար, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց որ ազնուօրէն ուզեցին յարգել հանգուցեալին յիշատակը եւ մասնակից ըլլալ Միաբանութեանս մեծ սուգին:

Այս տողերը գրուած առեն մեր սգաւոր սրտերը կը թռչին մինչեւ հեռաւոր Վոսփորի ափերը սփոփելու համար հանգուցեալին թարմ հողակոյտին վրայ փունջ մը ծաղիկ, խունկ եւ աղօթք՝ մրմնջելով «Երանի՛ մեռելոց որ ի Տէր ննջեցին»:

Հ. Ե. Փ.

ՅՈՎՍԷՓ ՈՒԼՈՒՀՈՃԵԱՆ ՈՉ ԵՒՍ Է

Ո՞վ կրնար երեւակայել թէ հասուն կեանք մը դեռ այնքան կորովի ու բեղուն, այնքան գեղեցիկ յոյսերով ու երազներով օրօրուն՝ ընտանեկան եւ ազգային գործունէութեան մը հեռապատկերին մէջ՝ պիտի խորտակուէր, չքանար յեղակարծ մահով մը որ խլեց տարաւ անդարձ տղերս գրողին ու իր հոգեկիցներու մանկութեան խանդն ու ժը-պիտը, մեր շատ սիրելի Յովսէփ Ուլուհոճեանը, դեռ կարօտը սրտին, կարծես իր սառած աչքերուն մէջ դեռ պայծառ ու փայլուն լուսապատկերը իր կրկին ու անփոխարինելու սիրածներուն, Հայրենիքին ու Ս. Ղազարու:

* * *

Ողբացեալը ծնած էր Դատէմ, Խարբերդի գաւառին մէջ, 6 Ապրիլ 1893. նախնական կրթութիւնն առած հայրենի գիւղին հայ կաթողիկէ դպրոցին եւ յետոյ Մեզրէի մէջ: 1908 Հոկտեմբեր 8ին Ս. Ղազար կը հասնէր՝ փափաքով Մխիթարեան Միաբանութեան անդամ ըլլալու՝ ընկերակցութեամբ իր տեղացի Գասպար Յովհաննէսեան պատանիին՝ որ քանի մը տարի վերջ հայրենիք վերադառնալով ազգային մեծ ազէտին զոհ գնաց:

Յովսէփ մնաց Ս. Ղազար աւելի քան եօթը տարի, լիակոնէն յետոյ յաջողութեամբ աւարտելով դրեթէ ատատուածաբանական բոլոր ուսումները, երբ տեղի կ՝ունենար ազգային ահաւոր ողբերգութիւնը 1915ին, որուն զոհ կ՝երթային իր սիրելիներն ալ: Ահա ատ էր որ խորտակս ցնցեց մեր Յովսէփը ու խռովեց: Կարծես իր սիրելիներուն՝ վերապրողներուն եւ դեռ հարիւրաւոր սգաւորներու արցունքները սրրելու համար Յովսէփ խորացաւով հրաժեշտ տուաւ Ս. Ղազարու, մնալով սակայն միշտ կապուած բոլոր սրտով եւ բոլոր հոգւով Մխիթար Աբրահօր հոգւոյն եւ տեսլականին եւ անոր նուիրական սուրբ Տան: Ու նա վանքէն հեռու՝ ապրեցաւ վանական մը պէս խստակրօն, առաքելի մը պէս նուիրուող, իր լայն ու բազմազան կարողութիւններն ի սպաս դնելով զաւակներուն համար իր ազգին՝ զոր շատ կը սիրէր:

Արցունքով մեկնելով Ս. Ղազարէն 1915 Դեկտեմբեր 15ին, պատերազմի այդ դժուար օրերուն քիչ մը ժամանակ մնաց Վենետիկ մօտերը եւ յետոյ անցաւ Մարսիլիա՝ ուր ապրեցաւ եւ գործեց մինչեւ իր վաղահաս մահը:

Մխիթարեան միջավայրին ուժեղ բարոյականի եւ ուսումնական զարգացումին հետ Յովսէփ ժառանգեց նաեւ ջերմ հայրենասիրութիւնը՝ որուն ցայտուն օրինակը տուաւ նա իր ամբողջ կեանքով Մարսիլիայի հոծ հայ գաղութի սրտին, միշտ

գործօն ու բեղուն ընթացքով ընկերական ու ազգային գործերուն մէջ:

Որքան որ ի սկզբան նա կեանքի դժուար պայմաններ ունեցաւ իր դիմաց մեծ պատերազմին հետեւանքներուն պատճառով, սակայն իր կորովի նկարագրով եւ ձեռներէցութեամբ՝ միշտ յաջողութիւն գտաւ առանց պահ մը ընկրկելու դժուարութիւններուն դիմաց:

Մաքով եւ ուսումնապէս պատրաստ բարձրագոյն ասպարէզի, սակայն կարծես իր օրերու պահանջին

© National Library of Armenia